

Reeën meten om te weten

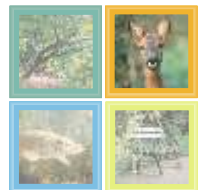
Wat u over het ree moet weten om het meldingsformulier correct in te vullen

Wetenschappen, Innovatie en Media
Vlaamse Gemeenschap

BW

Instituut voor Bosbouw
en Wildbeheer

Reeën meten om te weten

Wat u over het ree moet weten om het meldingsformulier correct in te vullen.

Colofon

Deze brochure is een uitgave van
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
AMINAL - Afdeling Bos & Groen

In samenwerking met
Instituut voor Bos- en Wildbeheer

Tekst

Jim Casaer

Foto's

Jim Casaer en Axel Neukermans

Lay-out

Patrick Van den Berghe

Wettelijk depotnummer

D/2004/3241/069

Inleiding

Het beheer van reeën in Vlaanderen is gericht op het handhaven of ontwikkelen van een reestand die in evenwicht is met de draagkracht van het gebied waar de reeën voorkomen. Onderzoek toont aan dat we aan de hand van kenmerken van reeën kunnen nagaan of we hierin slagen.

Voorbeelden van kenmerken die we hiervoor kunnen gebruiken zijn: het aantal embryo's per geit, het aantal drachtige geiten binnen een populatie, het gewicht van de kitsen die geschoten worden in het voorjaar, de niervetindex, de parasiteringsgraad van de geschoten reeën en de algemene gezondheidstoestand van de populatie.

Figuur 1 geeft aan hoe bepaalde parameters veranderen wanneer het aantal reeën in een populatie stijgt. De figuur toont dat het percentage drachtige geiten dan afneemt en het aantal jongen per drachtige geit daalt. Ook de overlevingsgraad van de kitsen daalt sterk.

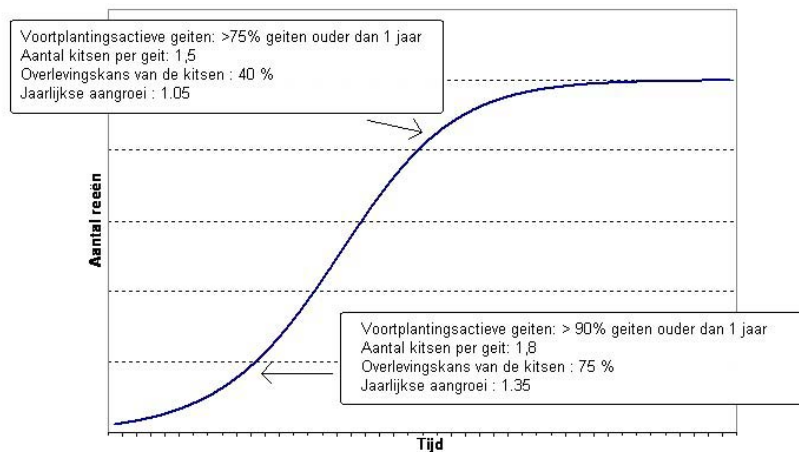
Hoewel deze gegevens afkomstig zijn van onderzoek in Frankrijk, kunnen we ervan uitgaan dat in Vlaanderen gelijkaardige veranderingen optreden.

Het gebruik van deze kenmerken om het reewildbeheer te evalueren, vraagt dat men de gegevens op het niveau van de populatie verzamelt. Dit wil zeggen dat we in de meeste gevallen minimaal een tiental geschoten dieren nodig hebben om conclusies te kunnen trekken. Omdat bijna 80% van de geschoten reeën gestrekt worden door jagers die deel uitmaken van een wildbeheereenheid, biedt de wildbeheereenheid een ideale structuur om gegevens over reeën in te zamelen.

Voorwaarde is dat de leden van de wildbeheereenheid zich engageren om de wettelijk voorgeschreven meldingsformulieren volledig in te vullen (dus ook het facultatieve gedeelte) en met

de nodige nauwkeurigheid. Dit maakt het voor de wild-beheereenheid veel eenvoudiger om de resultaten van het reewildbeheer op te volgen en de nodige conclusies te trekken voor de toekomst.

Het doel van deze folder is om, op vraag van velen, meer uitleg te geven over de verschillende gegevens die u moet invullen op het meldingsformulier, waarvan u op pagina 24 een voorbeeld vindt. Tot op heden worden reeën dikwijls op het terrein ontweid en laat men de ingewanden ter plaatse achter. Maak er een gewoonte van om even de tijd te nemen om de belangrijkste kenmerken van de geschoten dieren te onderzoeken en ze te noteren. Zo kan u de meldingsformulieren nadien zo nauwkeurig mogelijk invullen en actief bijdragen tot een verantwoord reewildbeheer in Vlaanderen.

Figuur 1: verandering in biologische kenmerken van een reewildpopulatie in functie van het evenwicht tussen de draagkracht van het biotoop en het aantal reeën in het gebied (gebaseerd op: Fiche Technique N°95, Office National de la Chasse, 1999).

1. Verplichte gegevens

1.1 Nummer van het afschotplan

Dit gegeven is noodzakelijk om het realisatiepercentage van het afschotplan te kunnen bepalen.

1.2 Ree geschoten in:

We vragen u nadrukkelijk om naast de gemeente en plaatsnaam tevens de postcode van de deelgemeente in te vullen. Dit vergemakkelijkt het werk in hoge mate en maakt het mogelijk een overzicht te krijgen van het afschot per deelgemeente in Vlaanderen. Een groot aantal wildbeheereenheden strekt zich immers uit over meerdere deelgemeenten zodat het onmogelijk wordt een ruimtelijke verdeling van het afschot in Vlaanderen te geven enkel op basis van de naam van de wildbeheereenheid of de gemeente.

1.3 Labelnummer

Wettelijk moet dit label aangebracht worden alvorens het ree mag vervoerd worden. Het label wordt aangebracht boven het enkelgewricht van het ree (foto 2a).

Foto 2a: zoals het hoort: het label wordt bevestigd boven het enkelgewricht en de dag en maand worden uitgesneden (23 februari)

De datum (dag, maand) dient ook met een mes uit het label verwijderd te worden. Het laatste deel van elk label kan verwijderd worden. Dit deel kan vervolgens meegenomen worden. Dit deeltje kan gebruikt worden om een onderkaak (of andere stalen van een geschoten dier) duidelijk mee te merken (foto 2b) en zo het verwisselen van stalen te vermijden. Men kan dit deeltje ook gebruiken als geheugensteuntje bij het invullen van het formulier, indien het ree bijvoorbeeld meegegeven wordt aan een genodigde.

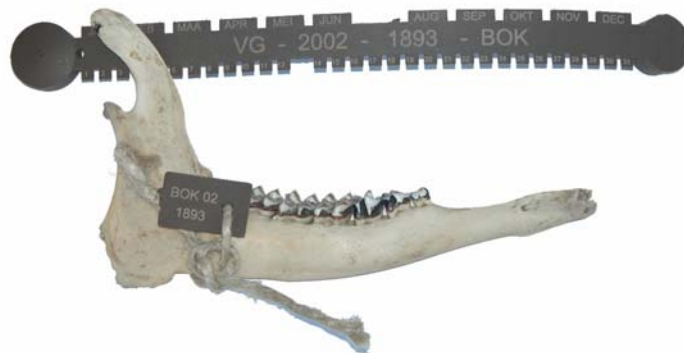

Foto 2b: het deeltje van het label dat losgemaakt kan worden, wordt hier gebruikt om de onderkaak duidelijk te merken en te koppelen aan het geschoten dier.

1.4 Geschoten door / hoedanigheid

Deze gegevens zijn vooral belangrijk voor administratieve doeleinden en voor controle en/of navraag bij eventuele onduidelijkheden op het meldingsformulier.

1.5 Geschoten op (dag/maand/jaar).

Zowel voor de controle als voor het reewildbeheer op het terrein vormt dit een belangrijk gegeven. De analyse van de data waarop dieren geschoten werden laat de wildbeheereenheid toe om het beheer op het terrein en de verwezenlijking van het toegekende afschot te evalueren en indien nodig bij te sturen. Eventueel kan ook het uur van afschot vermeld worden.

1.6 Type

Kits – Volwassen dieren

Daar vooral het leeggewicht van de jonge dieren (bokkits, geitkits) belangrijke informatie geeft over de toestand van de reepopulatie in relatie tot de draagkracht van het biotoop, is een juiste leeftijdsbepaling (kits, jaarling, volwassen dier) van groot belang. Ook omwille van wettelijke redenen (correct label !!) moet de leeftijd juist genoteerd worden. Aan de hand van de tanden kan, gezien de periode waarop in Vlaanderen kitsen geschoten worden, echter zonder discussie een kits onderscheiden worden van een ouder dier. De piek van geboortes voor de kitsen ligt in onze streken rond 1 juni. De dieren die geschoten worden tussen 15 januari en 15 maart kunnen dus nooit ouder zijn dan 10 maanden. De derde premolaar (derde tand in de rij tanden achteraan in de onderkaak, zie foto 3) wordt bij reeën pas tussen de twaalfde en de veertiende maand gewisseld.

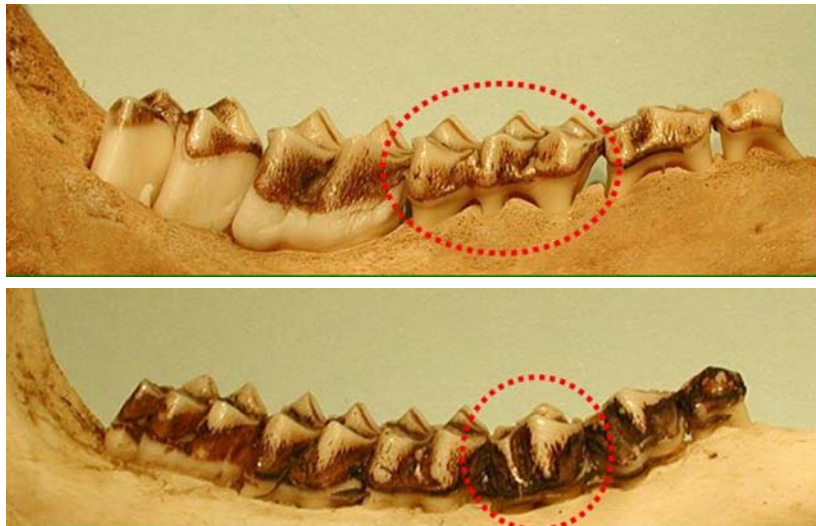

Foto 3: verschil tussen de onderkaak van een reekits (zie drielobbige derde premolaar) en van een volwassen dier (tweelobbige derde premolaar en in het totaal 6 kiezen).

De melktand is drielobbig, heeft drie wortels en is relatief lang; de derde premolaar van een volwassen ree is tweelobbig en korter. Alle kitsen die geschoten worden hebben dus nog een drielobbige premolaar. Het bijhouden van de onderkaken (en het labelen van deze onderkaak met het afneembare lipje van het label) zou dan ook een belangrijk hulpmiddel voor het beheer binnen de wildbeheereenheid kunnen zijn (zie ook later).

Smalree en jaarlingbok ?

Bij de jaarlingbokken die in het begin van de zomer geschoten worden is de kans groot dat de drielobbige melktand nog aanwezig is (zeker indien het gaat over een zwak dier dat laat gezet is geweest). Deze tand is dan veelal reeds ver afgesleten en zit soms zelfs al los. De tweelobbige volwassen tand is dan reeds aanwezig in het tandvlees en duwt de oude melktand weg (zie foto 4). Indien de tand toch gewisseld is, is er veelal rond de derde premolaar nog ruimte over aangezien de vroegere melktand breder was dan de nieuwe volwassen tand.

Foto 4: de derde premolaar melktand (drielobbig) is reeds sterk afgesleten. Bij het insnijden van het tandvlees is duidelijk de definitieve (tweelobbige) premolaar reeds zichtbaar die klaarstaat om zijn plaats in te nemen.

1.7 Gewei

In combinatie met andere gegevens vormt ook het gewei, dat een rechtstreekse weerspiegeling is van de reserves van de geschoten bokken, een bron van informatie over de toestand van de populatie. Een algemene achteruitgang van de gewei-kwaliteit binnen de beheerde populatie wijst op een afname van de algemene gezondheidstoestand van de populatie. Over de invloed van de genetica op de kwaliteit van de geweien lopen de meningen binnen de reewildwereld nogal uiteen. Het is echter zeker zo dat een goed, mooi gewei en een schraal uitgehongerd dier zelden samengaan. Het vegen vormt één van de kenmerken die een aanwijzing kan geven over de leeftijd van het dier. Oudere bokken vegen vroeger dan jongere dieren (en verhareren later zie 2.4). De juiste periodes in Vlaanderen zijn echter niet gekend. Het verzamelen van deze informatie moet het mogelijk maken de periodes in Vlaanderen juist te identificeren, waarna abnormale observaties beter kunnen ingeschat worden.

Foto 5: bastgewei van een reebok begin maart.

1.8 Ontweid gewicht

Zoals hierboven al aangehaald is het gewicht van de dieren een zeer belangrijke parameter. Vooral het gewicht van de kitsen is cruciaal bij de evaluatie van de gezondheidstoestand van een populatie. De gewichten moeten echter altijd op dezelfde manier gemeten worden. Het gebruik van kleine elektronische weegschalen met een nauwkeurigheid van om en bij de 50g is hiervoor ideaal (foto 6). Zoals aangegeven gaat het over het ontweid gewicht (leeggewicht). Dit betekent dat de darmen en de andere ingewanden uit de buikholte en ook het hart en de longen verwijderd zijn, en het dier vervolgens, met kop en poten, gewogen wordt. Om binnen een wildbeheereenheid de gewichtsmetingen maximaal te standaardiseren, kunnen alle metingen best door één (of enkele) personen uitgevoerd worden (ook voor de andere parameters bevordert dit in hoge mate de standaardisering van de gegevens).

Foto 6: wegen van het leeggewicht van een ree. Kop en poten blijven eraan, alle ingewanden zijn verwijderd. Er wordt gebruik gemaakt van een elektronische weegschaal tot 25 kg.

2. Facultatieve gegevens

Hoewel deze gegevens facultatief zijn vormen ze voor het reewildbeheer een belangrijke bron van informatie. Waar ze voor de wetgever facultatief zijn, zijn bepaalde van deze gegevens onontbeerlijk voor de degelijke reewildbeheerder.

2.1 Geschatte leeftijd

Hoewel dit gegeven extra informatie geeft bovenop de in 1.6 vermelde typering kan men zich vragen stellen bij de mogelijkheid om de geschoten reeën juist op leeftijd te brengen. Deze gegevens zijn dan ook ondergeschikt aan 1.6. Wel zeer belangrijk is hier echter de suggestie om minimaal 1 onderkaak te bewaren, zodat de indeling in een bepaald 'Type' ook later nog geëvalueerd kan worden. Ook voor wat betreft de onderkaaklengte is het aan te raden een onderkaak bij te houden.

2.2 Onderkaaklengte

De lengte van de onderkaak is bij jonge dieren gecorreleerd aan het gewicht van de dieren en vormt zo dus een extra controle op de gemeten gewichten. In tegenstelling tot de gewichten kan de onderkaaklengte zeer eenvoudig gestandaardiseerd door één of meerdere personen binnen de wildbeheereenheid gemeten worden (op voorwaarde dat ze bijgehouden worden, zie 2.1). Hoewel er verschillende manieren bestaan om de lengte van de onderkaak op te meten (Duitsland, Frankrijk), stellen we voor altijd de loodrechte afstand te gebruiken (zie foto 7). Enkel het al dan niet mee opmeten van de snijtanden kan dan nog voor verschillende resultaten zorgen (weliswaar minimaal).

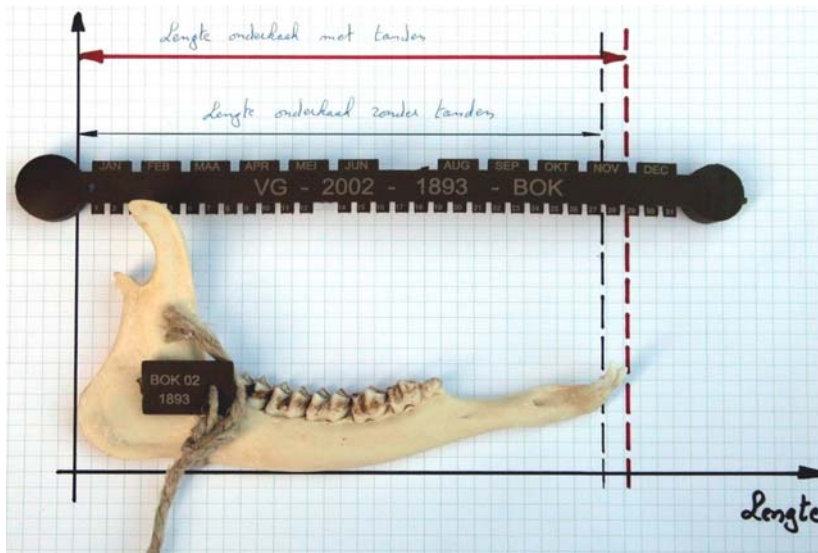

Foto 7: meten van de onderkaak van een ree aan de hand van potlood en papier.

2.3 Aantal keelvlekken

Deze informatie is voor het evalueren en bijsturen van het beheer van ondergeschikt belang. Voor de jager op het terrein vormen de keelvlekken echter een handig hulpmiddel om individuele dieren te kunnen herkennen.

2.4 Beharing

Zoals algemeen bekend vormt het tijdstip van de haarwissel een kenmerk om de leeftijd van reeën mee te bepalen. Jongere dieren verharer sneller dan oudere dieren (zie ook 1.7). Hierbij dient echter wel opgemerkt te worden dat tal van ziektes en/of stress ook aanleiding kunnen geven tot een latere verharer bij bepaalde individuen. Nog niet verharde jonge dieren in juni wijst veelal op zwakkere exemplaren (foto 8).

Foto 8: wisselen van winter- naar zomervacht. Begin aan nek en rug van het ree.

2.5 Embryo's

Het al dan niet drachtig zijn van een geit, zowel als het aantal jongen per geit, geeft een belangrijke indicatie over de relatie tussen de aanwezige reestand en de draagkracht van het gebied. Indien veel dieren aanwezig zijn, zal het aantal jongen per geit en het aantal drachtige geiten binnen de populatie afnemen (figuur 1).

De baarmoeder is duidelijk zichtbaar bij het ontweiden van drachtige dieren (vergelijk foto 9 en foto 10). Door deze vervolgens open te snijden kan het aantal embryo's zeer eenvoudig bepaald worden (ook reeds halfweg januari) (foto 11).

Ook de geslachtsverhouding bij de kitsen verandert in functie van de relatieve populatiedensiteit. Het is echter niet altijd even eenvoudig om vroeg op het seizoen het geslacht van de embryo's al te bepalen. Deze informatie is momenteel vooral vanuit wetenschappelijk standpunt interessant.

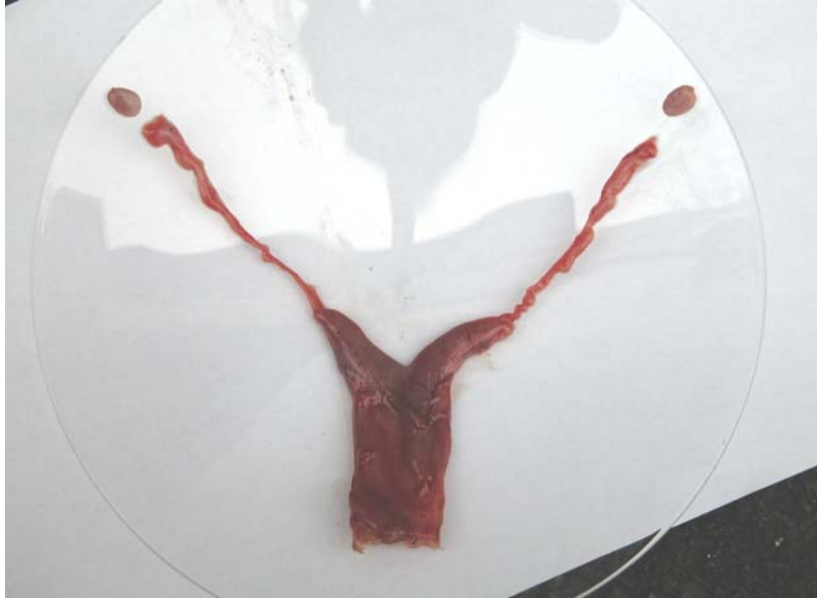

Foto 9: baarmoeder, eileiders en ovaria van een niet drachtige reeget.

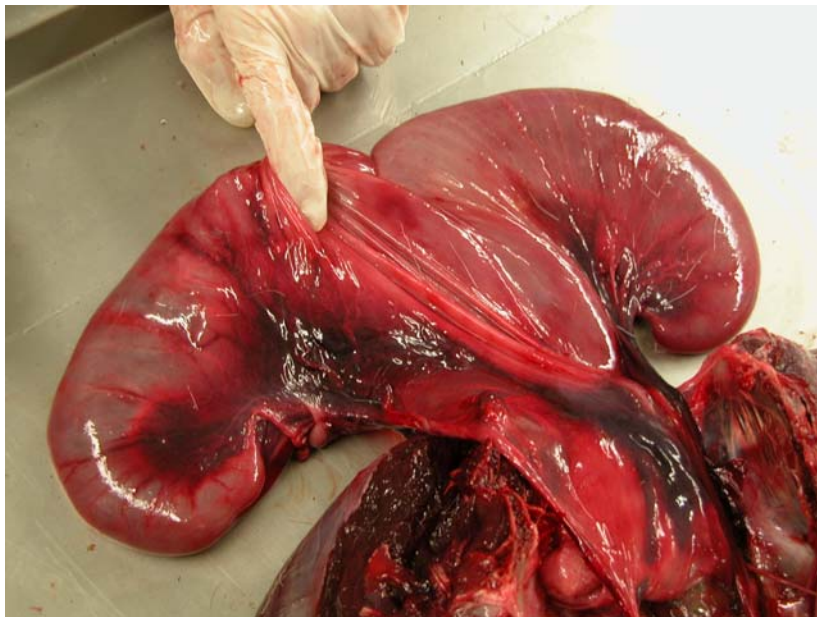

Foto 10: baarmoeder van een drachtige geit, de aanwezigheid van jongen wordt duidelijk door het groter volume van de baarmoederhorens.

Foto 11: na het opsnijden van de horens kan de aanwezigheid van één jong per horens in dit geval duidelijk bevestigd worden.

2.6 Niervetindex

Hierbij maken we een onderscheid tussen geen of weinig vet rond de nieren (schaars – foto 12), middelmatig veel vet (middelmatig – foto 13) of een nier die bedekt wordt door vet. Bij het interpreteren van dit criterium mag men echter niet uit het oog verliezen dat het ontbreken van vetreserves rond de nieren (en/of hart) er niet noodzakelijkerwijze op duidt dat een dier ziek of zwak is. Bepaalde dieren hebben eventueel nog geen reserves aangelegd (kitsen) of een deel van de reserves gebruikt in functie van het grootbrengen van jongen (geiten). Het criterium van de niervetindex moet steeds over een volledige populatie geëvalueerd worden en is vooral interessant indien deze gegevens over een langere periode verzameld worden, zodat een eventuele verandering in de populatietoestand meetbaar wordt. (Wat trouwens geldt voor de meeste van de in deze brochure vermelde populatieparameters of brioindicatoren).

Foto 12: niervetindex – schaars. De nieren van een dier zonder vetreserves.

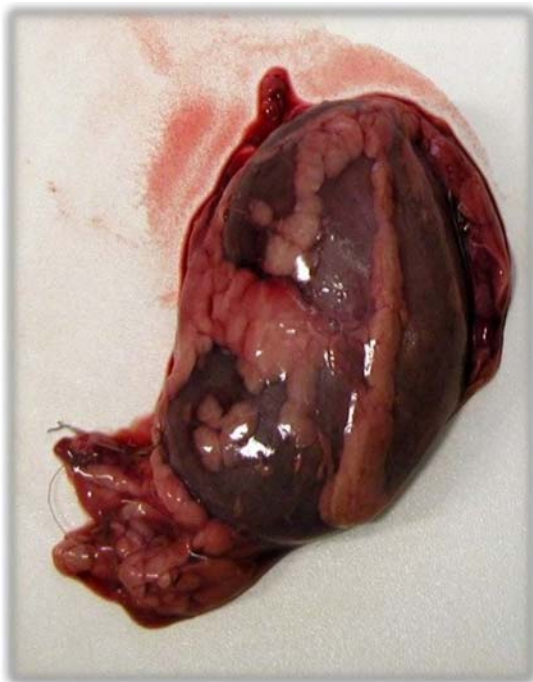

Foto 13: niervetindex – matig: de aanwezigheid van een matige hoeveelheid vet rond de nieren is duidelijk zichtbaar.

2.7 Algemene gezondheidstoestand

Zoals hierboven al vermeld, vormt het bijhouden van de algemene gezondheidstoestand een van de beste manieren om veranderingen in het evenwicht tussen de aanwezige reepopulatie en de draagkracht van het gebied op te volgen.

2.7.a Keelhorzels

De larven van de keelhorzel komen voor in de neus en luchtpijpholte van reeën. In de maanden mei/juni verlaten de larven via de neus of mondholte de reeën, om vervolgens te verpoppen tot vlieg. Zowel hoge reedichtheden als warme zomers versnellen de verspreiding en toename van keelhorzels. Deze behaarde vliegen, die actief zijn tot het einde van de zomer, zijn levendbarend en spuiten hun larven als het ware in de neus van de reeën. Hier blijven de larven gedurende meerdere maanden en vervellen verschillende keren. Door gebruik te maken van mondhaken zetten de larven zich vast zodat ze door de reeën niet uitgeniesd kunnen worden. In april/mei zet zich dan een versnelde groei in. De larven kunnen tot 25 à 40 mm groot worden (zie foto 14 en foto 15).

Foto 14: keelhorzel in de neusholte van een ree.

Foto 15: sterke parasitering door keelhorzels. Talrijk voorkomende keelhorzels in het strottenhoofd (begin van luchtpijp).

2.7.b Longinfecties

Longwormen komen vaak voor bij reewild. De grote longworm is wit en draadvormig en wordt 5 tot 8 centimeter groot, respectievelijk mannelijke en vrouwelijke wormen. Bij het opensnijden van de luchtpijp en vervolgens van de aftakkingen van de luchtpijp (bronchiën) in de longen (foto 16) kunnen bij zware infecties dikke kluwen van deze longworm gevonden worden die het ademen sterk bemoeilijken (foto 17). Ook de haarlongworm kan sterke infecties bij reeën veroorzaken. Tussengastheer is hier een slak. Deze wormen zijn kleiner en bruingeel van kleur. Bij infectie met deze wormen worden op de longen vaak blaasvormige grauwgele verdikkingen teruggevonden.

Foto 16: om de aanwezigheid van longwormen na te gaan wordt de luchtpijp van aan het strottenhoofd opengesneden en dit tot in de verschillende hoofdzijtakken van de luchtpijp in de longen.

Foto 16: kluwen van longwormen gevonden in de longen van een dood ree.

De aanwezigheid van longwormen is vrij normaal. Sterke en veelvuldige infecties (wanneer bij veel dieren in de populatie sterke besmettingen optreden) zijn echter een signaal van de natuur dat waakzaamheid geboden is (overpopulatie?).

2.7.c Huidparasieten

Zowel teken (foto 18), hertenluisvliegen (foto 19) als haarluis komen veelvuldig voor bij reeën. Ook hier is het zo dat niet zozeer de aanwezigheid van de parasieten, maar wel de veelvuldigheid van de parasieten en de mate van parasitering opgevolgd moeten worden als maat voor de toestand van de populatie.

Foto 18: teken in de lies van een ree.

Foto 19: hertenluisvlieg.

2.7.d Leverinfectie

De lever van een gezonde ree is homogeen van structuur en mooi donkerrood (foto 20). De lever moet nagekeken worden op de aanwezigheid van mogelijke blazen of verhardingen. Het overlangs doorsnijden van de lever geeft een goed beeld van de toestand van de lever. Bij infecties met leverbotworm wordt in de leverkanaaltjes een vloeistof waargenomen en kunnen ook de platwormen zelf gevonden worden. Bij sterkere infecties (reeds verder gevorderd) komt de leverbotworm ook in de buikholte van de reeën voor (foto 21 en foto 22). De infectie kan ook leiden tot bloeduitstortingen van de lever. De tussengastheer van de leverbotworm is een waterslak. Leverbotworm komt dan ook hoofdzakelijk voor in natte gebieden met hoge reedensiteiten. De parasiet kan verschillende jaren in een ree aanwezig zijn zonder dat het dier eraan sterft. De eitjes worden samen met de uitwerpselen terug uitgescheiden en ontwikkelen zich vervolgens verder in de waterslakken.

Foto 20: de lever van een gezonde ree. Een mooi glad oppervlak en een dieprode glanzende kleur. De randen zijn niet opgezwollen.

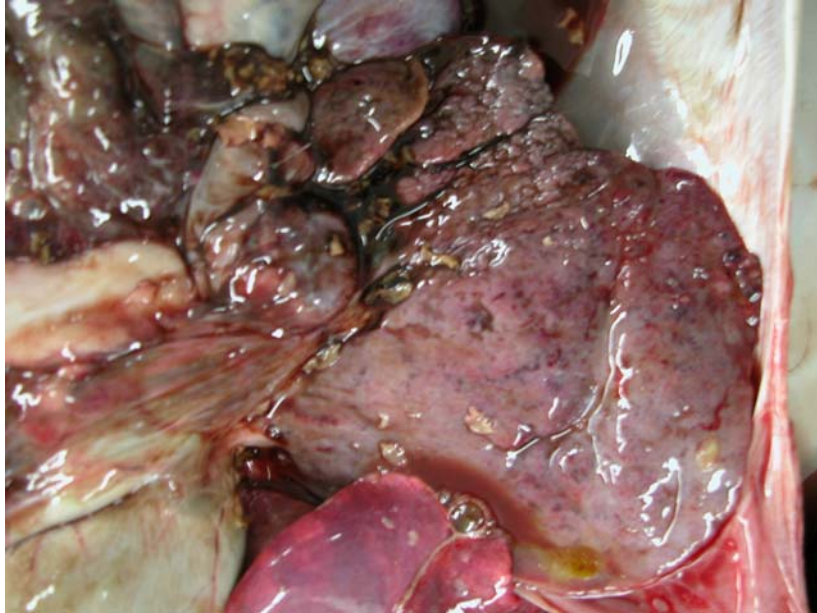

Foto 21: sterke graad van infectie met leverbotworm. De lever is volledig opgezwollen en verkleurd. De leverbotwormen komen ook buiten de lever tussen de ingewanden in de buikholte voor.

Foto 22: leverbotwormen.

2.8 Geweikenmerken

Zoals hierboven al vermeld werd, is het gewei een maat voor de reserves van de bokken. Het opvolgen van de evolutie van de geweien van een bepaalde reepopulatie, vormt dan ook een mogelijk instrument om de algemene toestand van de populatie op te volgen. Hierbij moet opgemerkt worden dat niet de uitzonderlijke kwaliteiten van één specifieke bok (gouden medailledier), maar wel de frequentie van mooie gemiddelde geweien (zesenders) en het voorkomen van jonge zesenders (in tegenstelling tot veel knopbokjes) een belangrijke indicatie is voor een goed evenwicht tussen de reewildstand en de draagkracht van het biotoop.

MELDINGSFORMULIER AFSCHOT REEWILD JAAR¹

Luik 1: verplicht te vermelden gegevens:			
Nummer van het afschotplan:			
Ree geschoten in (gemeente, plaatsnaam):		
Labelnummer:			
Gesloten door (voornaam, naam, adres):			
.....			
.....			
Hoedanigheid:		0 jachtrechthouder 0 medejachtrechthouder 0 genodigde	
Gesloten op(dag/maand/jaar):			
Type:	0 Bok 0 Bokkits 0 Jaarlingbok	0 Geit 0 Geitkits 0 Smalree	
Gewei:	0 bastgewei 0 gedeeltelijk geveegd	0 volledig geveegd 0 niet van toepassing	
Ontweid gewicht (leeg met kop):	 kg	
Luik 2: Facultatief te vermelden gegevens:			
Geschatte leeftijd(tenminste één onderkaak bewaren):			
Onderkaaklengte:mm (links) mm (rechts)	
Aantal keelvlekken:			
Beharing:		0 winterhaar 0 zomerhaar 0 ruiperiode(....% winterhaar)	
Embryo's: stuks, waarvan:		... stuks mannelijk ... stuks vrouwelijk	
Niervetindex:		0 schaars	0 middelmatig 0 nier onder vetlaag
Algemene Gezondheidstoestand:		0 keelhorzels	
		0 Andere:	0 longinfectie 0 leverinfectie 0 huidparasieten
Gewei:	stangenlengte:	... cm links	... cm rechts
	aantal enden:	... links	... rechts
	kleur:	0 licht	0 middenbruin 0 donkerbruin
	pareling:	0 - 20%	0 20-40% 0 +40%
Speciale Vermeldingen:			

Naam:
Datum:

Handtekening:

¹ Vul dit formulier in twee exemplaren in. Eén exemplaar moet naar de woudmeester worden gestuurd; één exemplaar blijft in het bezit van de jachtrechthouder.